

Sociální práce

Osobnost sociálního pracovníka

Mgr. et Mgr. Dana Groulíková
416849@mail.muni.cz

Proč sociální práce na Pedagogické
fakultě?

Protože nám to umožňuje zákon o sociálních službách...

- § 110 odst. 4, část b
  - **b)** vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu
- Co to znamená pro Vás?
  - Můžete pracovat v sociálních službách
  - Zvětšuje se Vám okruh pracovních možností
  - A co dál...?

Historie sociální práce

- **Od počátku lidského bytí**

- Mudrcové – pro radu (problémy, mezilidské vztahy)
- Prvotní společnosti – „sociální programy“ zajišťované především rodinami

- **Starověká Čína**

- Útulky pro staré lidi, nemocné a chudé
- Bezplatné školy pro děti chudých rodičů, jídelny pro dělníky
- Distribuce obnošeného šatstva

- **Indie**

- „sociální péče“ vychází z náboženských tradic (po Buddhově misi)
- Vybírána almužna

Historie sociální práce

- **Řekové**
  - Kandidáti do státních úřadů v době svátků poskytovaly dary a příspěvky pro chudé a nemocné
  - Výstavba azylových domů pro vojáky
  - Útulky pro děti a jiné potřebné
  - Athény – dar na podporu strádajících
  - Sparta – jiné způsoby
- **Židé**
  - Náboženství klade důraz na dobročinnost a pomoc lidem v nouzi
  - „milostivý rok“ – odpouští se dluhy
- **Středověk**
  - Katolická církev
  - Mnišské řády pečují o nemocné a chudé
  - Kláštery – sirotčince, špitály, chudobince

Vývoj ve světě a v ČR

- 19. století – vznik SP jako teoretické disciplíny
- Settlement movement – Samuel Barnett (Anglie) – podpora soběstačnosti, * Toynbee Hall – 1. komunitní centrum, zde založeny základy pro supervizi
- USA – poskytování poradenství
- 80. léta 19. století – rozdělovatelé zdravotních podpor
- 19.-20. st. – podpora lidem s postižením, největší rozvoj po 2. světové válce

Vývoj ve světě a ČR

- V průběhu vývoje dochází k profesionalizaci SP => vývoj vzdělávání v SP
- První školy vznikaly již na přelomu 19. a 20. století (Amsterdam, New York, Londýn)
- Užívání medicínského jazyka – spis Sociální diagnóza od Mary Richmond
  - SP se soustředí na sociální kontext chudoby/hendikepu
  - Cílem SP: objektivní zhodnocení potřeb klienta a zprostředkování adekvátní pomoci
- 20. léta 20. století – snaha zavést standardy a schémata činností (1. výzkumy)
- USA a Evropa – propojení státu a charitativních nevládních organizací
- Původně SP jako obor byla součástí státního systému soc. zabezpečení

Vývoj ve světě a ČR

- Na počátku 20. století se jednalo o náhodnou a roztráštěnou péči církví a církevních spolků
- Období 1. republiky – kopíruje vývoj jako v USA a západní Evropě
- 1918 – sociální legislativa z R-U – zlepšení sociálních poměrů širokých vrstev
- Ústřední orgán sociální správy – Ministerstvo sociální péče
- Vznik prvních oborů na VŠ a VOŠ
- Rok 1948 – SP je nežádoucí disciplínou => utlumení vzdělávání v SP
- 60. léta 20.st. – první učebnice sociálního zabezpečení (Novotná, Schimmerlingová)

Vývoj ve světě a ČR

- 70. léta – postupný rozvoj SP
- Po roce 1989 jsou sociální problémy skryté a zjevné
- Obnovení vzdělávání na VOŠ a VŠ (Praha – Šiklová, Brno – Musil; Bratislava – Gabura)

Vymezení sociální práce

- Teoretická a praktická disciplína
- Vychází z psychologie, sociologie, pedagogiky, práva, ekonomie, lékařství aj.
- Zaujímá samostatné místo – má vlastní propracované teorie a postupy, které aplikuje v praxi

Vytvořte 3 skupinky a zamyslete se:

- a) V čem se podobá a liší sociologie a sociální práce
- b) V čem se podobá a liší psychiatrie a sociální práce
- c) V čem se podobá a liší psychologie a sociální práce

Sociologie vs. Sociální práce

- Obě se zabývají:
  - Lidmi, jejich interakcemi a snaží se jim porozumět => předmět zájmu
- **Sociologie**
  - Otázky typu jak, kdy a proč? lidé jednají, tak jak jednají
  - Popisuje sociální problémy, příčiny lidských interakcí
  - Studium a vyhledávání faktů
- **Sociální práce**
  - Pochopení lidí a jejich jednání
  - Řešení problémů a jejich soc. fungování
  - Porozumění klientovi a řešení problému na základě vhodné intervence

Psychiatrie vs. Sociální práce

- Pracují s lidmi, kteří mají osobní a sociální problémy
- Zlepšení jejich vztahů a ovlivnění jejich emocí a vnitřních stavů
- **Psychiatrie**
  - Medicínská báze
  - Léky, hospitalizace
  - Léčba nemocí
- **Sociální práce**
  - Podpora a obnova sociálního fungování klienta
  - Zabývá se sociálními vztahy
  - Posílení a rozvoj potenciálu klienta

Psychologie vs. Sociální práce

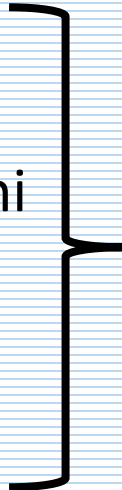
- Chování lidí, interakční charakteristiky

- **Psychologie**

- Individuální chování
- Práce s jedincem na intenzivní úrovni

- **Sociální práce**

- Sociální fungování a vztahy klienta
- Snaží se využít zdroje komunity

Mnohdy se pohybují SP na hranici mezi sociální prací a psychoterapií.

- SOCIÁLNÍ PRÁCE KLADE DŮRAZ NA FUNGOVÁNÍ KLIENTA – TÍM SE ODLIŠUJE OD JINÝCH OBORŮ.

Předmět, cíl a paradigma

- **Předmět SP**

- Podpora klientů (jedinec, rodina, skupina nebo komunita) při zvládnání jejich sociální situace

- **Sociální situace**

- Jedinečnost
- komplexnost

- Sociální práce se oproti jiným pomáhajícím profesím snaží situaci klienta posuzovat ***komplexně jako celek***

Předmět, cíl a paradigma

- Cílem SP je poskytování pomoci lidem v obtížných životních situacích. Na rozdíl od dalších pomáhajících oborů se sociální práce zabývá především interakcemi mezi člověkem a jeho sociálním prostředím.
- Cílem SP – koncept sociálního fungování (Sheafor):
  - Pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování
  - Měnit sociální podmínky, aby chránily jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování
- **Sociální fungování** (Musil, Navrátil, 2000)
  - Lidé a prostředí jsou neustále v **interakci**
  - Prostedí klade na člověka určité **požadavky**
  - Mezi požadavky prostředí a člověkem je obvykle **rovnováha**
  - **Příčina problémů** – nedostatek dovedností na straně klienta x nepřiměřenost požadavků prostředí (jedinci po výkonu trestu)
  - => předmětem **intervence** soc. pracovníka je interakce mezi **klientovým zvládním a očekáváním prostředí**

Předmět, cíl a paradigma

- Paradigma = obecně platné schéma
- Payne (1997) popisuje tři odlišné přístupy v SP – tzv. malá paradigmata (zabývají se tím, co je předpokladem sociálního fungování)
- Navrátil (2000)
  - **Terapeutické paradigma** – duševní zdraví a pohoda člověk
  - **Reformní paradigma** – společenská rovnost v různých dimenzích společenského života
  - **Poradenské paradigma** – schopnost zvládat problémy; přístup k odpovídajícím informacím a službám

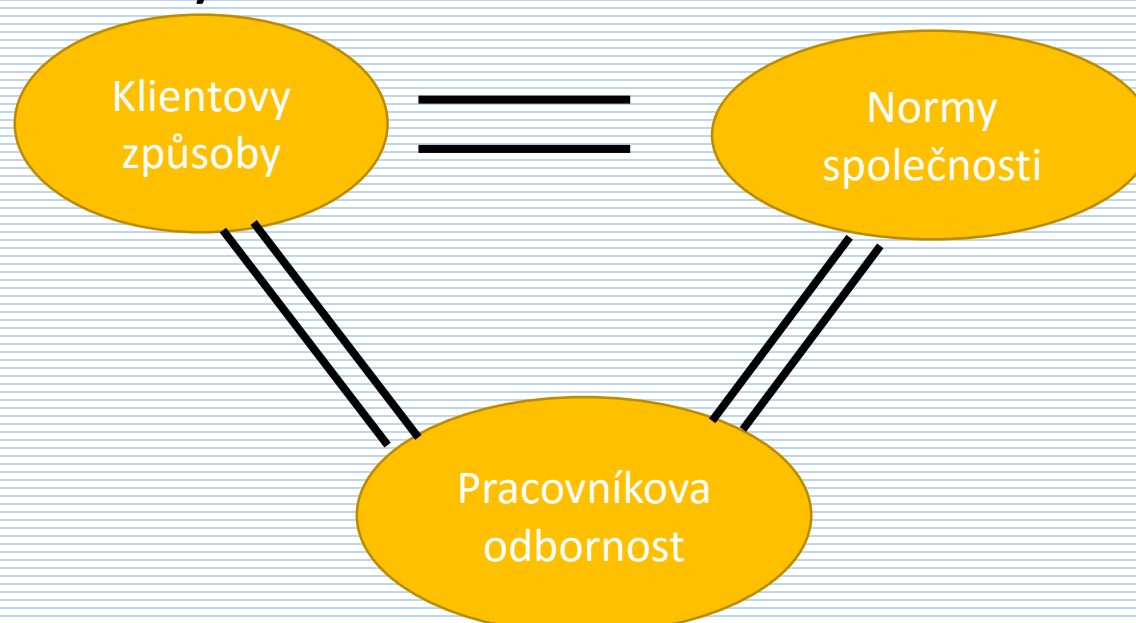

Definice SP

- Není jednotná – vychází ze společenského kontextu
- Matoušek (2003, s. 11)
  - Sociální práce je **„společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti)“...**
  - **„Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. .... Pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.“**

Definice SP

- Úlehla (1996): „**posláním sociální práce je:** „....vést **dialog** mezi tím, co chce společnost ve svých normách a tím, co si přeje klient. Rozvíjet přitom dialog jako spolupráci a kooperaci **rovnocenných partnerů**. Pracovníkovou odborností je pak umět být **prostředníkem** mezi normami společnosti a přesvědčením klienta.“
- SP má tři opěrné body:

Jaký by měl/neměl být sociální pracovník?

- <https://www.youtube.com/watch?v=IHN5TEI-x8I>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Ma9DdwC3UpQ>

Vzdělání – dle zákona o sociálních službách

- **SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK**

- **§ 109**

- Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.

Vzdělání – dle zákona o sociálních službách

- **§ 110**
- **(1)** Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona.
- **(2)** Bezúhonnost se posuzuje a prokazuje podle § 79 odst. 2 a odst. 3 věty první až třetí.
- **(3)** Zdravotní způsobilost zjišťuje a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti vydává registrující poskytovatel zdravotních služeb v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktický lékař pro děti a dorost a u zaměstnanců poskytovatel pracovně lékařských služeb.

Vzdělání – dle zákona o sociálních službách

- **(4)** Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je
  - **a)** vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu⁴⁰⁾ v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
  - **b)** vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu⁴¹⁾,
  - **c)** absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),
  - **d)** absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.
- **(5)** Odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka při poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče podle § 52 má též sociální pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu⁴²⁾.
- **(6)** Při uznávání odborné kvalifikace nebo jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie se postupuje podle zvláštního právního předpisu³¹⁾.

Společnost sociálních pracovníků ČR

Asociace vzdělavatelů v sociální práci

- Společnost Sp ČR – založena v roce 1990
  - Dobrovolná odborná organizace => rozvoj sociální práce a zvyšování odborné úrovně SP v praxi
  - Všeestranný rozvoj oboru sociální práce (konference, sborníky, zákony)
- Asociace vzdělavatelů v SP
  - www.asvsp.org
  - Dobrovolné sdružení právních subjektů vyšších odborných a vysokých škol nebo jejich částí, které nabízejí vzdělávání v SP na území ČR
  - Zvyšování odborné kvality vzdělávání v SP v ČR
  - Nástrojem pro kvalitní vzdělávání je Minimální standard vzdělávání v sociální práci a vydávání časopisu Sociální práce/Sociálna práce

Minimální standard vzdělávání v SP /základ studia SP/

Znalosti

- umí **vymezit**, co je sociální práce
- umí vymezit **cíle** a **význam** sociální práce
- má přehled **o vývoji sociální práce** a vzdělávání v sociální práci
- zná hlavní **etické principy** sociální práce
- zná **teoretické perspektivy, přístupy** sociální práce
- zná hlavní **teorie** a **metody** sociální práce s **jednotlivcem**
- zná hlavní **teorie** a **metody** sociální práce se **skupinou**
- zná hlavní **teorie** a **metody** sociální práce s **rodinou**
- zná hlavní **teorie** a **metody** sociální práce s **komunitou**
- zná zásadní **principy krizové intervence**
- zná **aktuální trendy** teorií a metod sociální práce

Dovednosti

- dovede aplikovat **hlavní principy etiky** sociální práce při jejím výkonu
- **umí vytvořit, rozvíjet a ukončit vztahy s klienty sociální práce a to vše na základě akceptace a vzájemné spolupráce**
- dovede účelně využívat prostředků **verbální a neverbální komunikace**
- dovede vést **rozhovor s klientem**, posoudit jeho sociální situaci, umí zvolit vhodný způsob sociální **intervence**, umí zpracovat sociální záznam o klientovi
- dovede vhodně **aplikovat způsoby práce** s jednotlivcem, se skupinou, rodinou a komunitou
- umí vést základní **spisovou dokumentaci o klientovi**

Osobnost sociálního pracovníka

- Soubor vlastností, schopností a dovedností
  - Empatie
  - Přijímání a respekt
  - Opravdovost
  - Flexibilita
  - Aktivní naslouchání
  - Komunikační dovednosti
  - Neutralita

Stěžejní vlastnosti Sp

- Inteligence teoretická, praktická a emoční
- Zdatnost
- Komunikační dovednosti

Role sociálního pracovníka

- **Roli sociálního pracovníka ovlivňuje:**
  - Od koho očekávání vychází a čeho se očekávání týká
  - Vnímání a přijímání těchto očekávání sociálním pracovníkem
  - Možnost či ochota sociálního pracovníka očekáváním dostát s ohledem na jeho schopnosti
- ***Sp profesionálem x Sp člověkem***
  - role se prolínají z hlediska cílů a charakteru zařízení, požadované pracovní náplně, atd.
- Další role: pečovatel a poskytovatel služeb, zprostředkovatel služeb, poradce, manažer, atd.

Být profesionálem...

- Dodržovat zákony a být empatický k lidem.
- Sociální pracovník je tedy **zástupce státu**, představitel většiny, zastupuje normalitu, rozhoduje o právech klienta x zároveň je pomáhajícím jedincem, kde se projevuje **vlastní osobní naplnění**.
- To do jaké míry jsme profesionální ovlivňuje naše hranice ve vztahu ke klientovi.
- Dodržovat etický kodex

Hranice ve vztahu s klientem

- Splývavé hranice (soucit)
- Rigidní hranice (obrana)
- Polopropustné – vyvážené, flexibilní (K NIM SMĚŘOVAT)

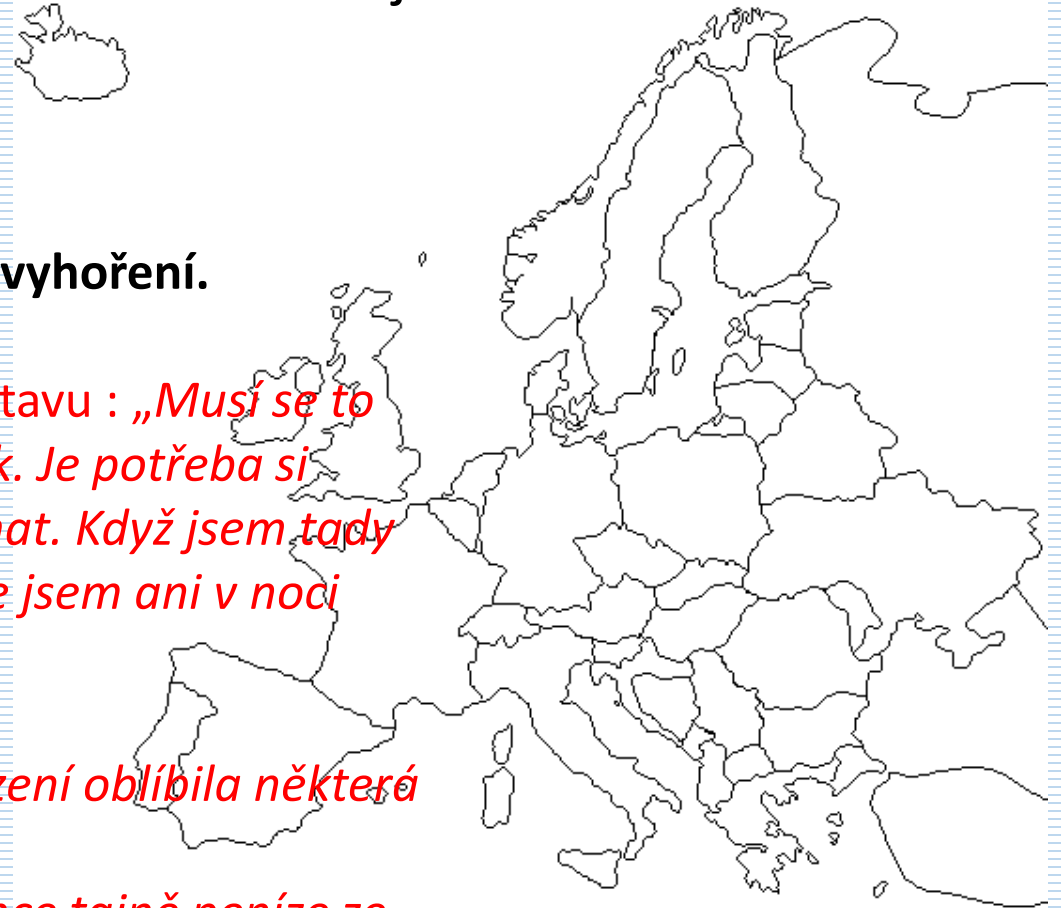
Při přehnané kontrole či soucitu se může projevit syndrom vyhoření.

*Z rozhovoru sociální pracovnice v dětském diagnostickém ústavu : „Musí se to dělat rozumně, jinak by člověk nebyl dobrý sociální pracovník. Je potřeba si odpočinout a načerpat sílu, aby bylo možné další den pomáhat. Když jsem tady začala pracovat, doléhaly na mě těžké osudy těch dětí tak, že jsem ani v noci nemohla spát. Je nutné si stanovit určité **hranice**“*

X

„Sociální pracovnice ve výchovném ústavu pro dívky si v zařízení oblíbila některá děvčata natolik, že si je brávala domů na víkendy. Když dívky utratily své kapesné, dávala jim dokonce tajně peníze ze svého. S odstupem několika let si uvědomila, že její postup nebyl profesionální“.

Hranice ve vztahu mezi dvěma lidmi = dělítko určující, co je záležitostí mou a co je záležitostí druhého.

Syndrom vyhoření

„Pokud zapálíte oba konce svíčky, získáte tím více světla. Svíčka však zároveň rychleji dohoří.“ (Myron D. Rush)

- Anglický termín „**burn-out**“ (Herbert J. Feudenberger, 1974)
- Vyplenění všech energetických zdrojů původně velice intenzivně pracujícího člověka
- Následek déletrvající **nerovnováhy** mezi investicí do práce a jejími zisky
- Rozvinout ho mohou maličkosti při dlouhodobém působení fyzických, psychických a sociálních stresorů

Syndrom vyhoření

- Fáze

Idealistické
nadšení

stagnace

frustrace

apatie

Syndrom vyhoření - příznaky

- Vyčerpání – emoční i fyzické vysílení (sklíčenost, bezmoc, ztráta sebeovládání, pocity strachu, pocity prázdnoty, nedostatek energie, svalové napětí, náchylnost k infekčním onemocněním, poruchy spánku,...)
- Odcizení – lhostejný postoj k lidem i své práci, negativní postoj k sobě samému
- Únik k zneužívání alkoholu, k cigaretám či farmakům

Prevence

- Profesní intervize a supervize – získání nadhledu, oddělení vlastních potřeb od potřeb klientů, nezávislý pohled na druhého člověka
- Relaxační cvičení
- Zmapování stresu
- Sport

Syndrom vyhoření

- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267495337-vyhorel-jsem/21056226672>
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1004728-syndrom-vyhoreni-muze-potkat-kohokoliv-lecba-trva-i-roky>

Syndrom pomocníka

- Wolfgang Schmidbauer (1977)
- ***„v neschopnosti projevit vlastní city a potřeby, která se stala součástí osobnostní struktury. V ní se spojila se zdálivě nenapadnutelnou fasádou v oblasti sociálních „služeb“ a latentními fantaziemi o vlastní všemohoucnosti“*** (2008, str. 16).
- Můžeme pozorovat deprese, psychosomatické obtíže, potlačování agrese a nepřímou agresi, touhu po dokonalosti, velkou potřebu ocenění zvenčí, závislostní chování, nedostatek času pro sebe, apod.
- Nejsou schopni požádat o pomoc a přijmout ji

Typy pomocníků

- 1. **„Oběť povolání“**- jeho profesní identita zasahuje i do soukromého života, oběť povolání se zcela odevzdává své profesní roli.
- 2. **„Pomocník, který štěpí“** – ostře rozlišuje mezi povoláním a soukromým životem. V osobních vztazích se chová jinak než ve vztazích profesních.
- 3. **„Perfekcionista“** – přejímá části své profesní role i do soukromého života v podobě zatěžujících ideálů.
- 4. **„Piráta“** – využívá profesních možností utváření a kontroly vztahů ke svému osobnímu, soukromému prospěchu

Použitá literatura

- Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách
- Sheafor, W. B., Horejsi, Ch. R., Horejsi, G. A. 2000. Techniques and Guidelines for Social Work Practice. Boston: Allyn and Bacon.
- Musil, L., Navrátil, P. Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. 2000. [cit. Dne 20-02-2016] Dostupné z: <http://socstudies.fss.muni.cz/dokumenty/080404095539.pdf>
- Payne, M. 1997. The Modern Theory of Social Work. London: Macmillan.
- MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012.
- MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
- Úlehla, I. *Umění pomáhat*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996.
- SCHMIDBAUER, W. *Syndrom pomocníka*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2015.
- MAROON, I. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012.